

Bulharska a na jejich příkladu dokládá svou tezi, že národnost se může stát i dobrou profesí.

Dimitrovův pohled na makedonismus je tedy jednoznačně odmítavý a autor se tím nijak netají. Na makedonské straně zajisté můžeme najít řadu příkladů manipulací s výkladem vlastní historie, ale ty zpravidla nedosahují takového mistrovství. Dimitrov na řadě míst opomíná důležité skutečnosti, které jsou popsány makedonskými i zahraničními historiky (například vztah k bulharské správě za druhé světové války), především však naprosto ignoruje masu obyvatelstva především ve Vardarské, ale i v Pirinské i v Egejské Makedonii, která se cítí být Makedonci, v zásadě vůbec nepočítá s cestou postupného a proměnlivého formování makedonského národního vědomí. Svou necitlivost k otázce národní identity ilustruje Dimitrov i řadou disparátních srovnání, která čtenáři předkládá: stejně jako v makedonském případě je vylhaná i moldavská identita nebo identita Srbů-muslimů, kteří světu tvrdí, že jsou Bosňáky.

Tereza Fantlová

Farkas, Richard P. ***Democratization in the Balkans: Prescription for a Badly Scarred Body Politic***. Boston: Northeastern University Press, 2007. 135 s.

Profesor politologie a bývalý poradce vlád států střední a východní Evropy v raném období postkomunistické transformace publikoval v roce 2007 knihu *Democratization in the Balkans: Prescription for a Badly Scarred Body Politic*. Na necelých 140 stranách textu se pokouší analyzovat vývoj a současný stav demokratizačního procesu v devíti zemích jihovýchodní Evropy (Albánie, Bulharsko, Chorvatsko, Černá Hora, Kosovo, Makedonie, Rumunsko, Srbsko a Slovinsko). Výstupy své analýzy zakládá na popisu chování politických subjektů v jednotlivých státech, výsledcích komparativních studií relevantních mezinárodních organizací a sociologických průzkumech názorů a nálad tamních společností. Farkas si z důvodu zkoumání „hloubky“ demokratizačního procesu v knize definuje šest prvků, které pro něj představují základní kameny fungující demokracie.

Tyto abstraktní „položky demokracie“ (tolerance, plnění závazku zvolenými politickými subjekty, hlas veřejnosti, omezení demokratizace, transparentnost, legitimita) tvoří kostru publikace o šesti kapitolách, kterým předchází úvod a vstupní kapitola s mapou regionu. Ve vstupní kapitole se Farkas krátce ohlíží za turbulentní historii jihovýchodní Evropy (termín „Balkán“ odmítá z důvodu jeho negativních konotací), ve které vyzdvihuje opomíjené pozitivní rysy vývoje od doby ilyrských kmenů až po vznik meziválečné Jugoslávie. V kapitole obhájí výběr šesti zmíněných prvků, reflektuje literaturu zabývající se demokratizací a zkoumáním fenoménu „demokracie“ a definuje čtenáři rámec, který je nezbyt-

ný pro smysluplné zasazení „položek“ do kontextu současné politiky jihovýchodní Evropy.

Na rozdíl od definice demokracie autorství v knize často citované organizace *Institute of Democracy and Electoral Assistance* jako „systému politické vlády, jejíž exekutivní moc je podřízena kontrole občanů, kteří jsou považováni za subjekty politicky rovnocenné“, a systému, který se vyznačuje určitými kvalitami (reprezentativnost, všeobecnost, odpovědnost aj.), spatřuje Farkas meritum zralé demokracie ve funkčním zavádění již zmíněných atributů. Jestliže jsou tyto předpoklady v transformujícím se systému přítomny, můžeme jej podle něj nazvat demokratickým. Autor si je nicméně vědom toho, že demokracie je ideálním, těžko definovatelným procesem (respektive tou nejlepší z nedokonalých forem systémů vlády), o který politici a občanská společnost musejí neustále usilovat a který musí být utvářen permanentní zodpovědnou angažovaností všech politických subjektů (občany společnosti nevyjímaje).

Aby mohl být vytvořen fungující demokratický systém, je podle Farkase třeba (1) zformulovat směr vývoje a hodnoty společnosti, (2) vytvořit politický a administrativní aparát a (3) najít/zvolit takovou skupinu lidí, která by byla schopna zodpovědně vést zemi k vytyčeným cílům. V postoji společností států regionu vidí první velkou překážku, protože se nemohou shodnout na hodnotách a postkomunistickém směřování státu. „Veřejný hlas“ (ideálně konsensuální a směrodatný) je často protichůdný a fragmentovaný, političtí lídři jej tak neberou (a v podstatě ani nemohou) příliš v potaz. Tím dochází k odcizení politiků od občanů (k neplnění „závazku“), znechucení politikou a nedůvěře k „demokracii“ (což ovlivňuje „legitimitu“ systému).

Společnosti, které trpí dědictvím komunistické minulosti, nechápou svou roli v procesu demokratizace a občanskou povinnost systém spoluutvářet a mimo své účasti na volbách se na něm ani příliš nepodílejí. Zvolení političtí tak nemohou být dostatečně kontrolováni, mohou si dovolit praktikovat a prosazovat své politiky bez potřeby širší debaty (otázka transparentnosti), pohrdat názory opozice (otázka tolerance). Média z důvodu nízké profesionality, nedostatečné objektivity a kontroly zájmovými skupinami příliš nenapomáhají obratu v tomto negativním společenském trendu. Političtí lídři a politika všeobecně tak vytvářejí obraz zmatené, nekoncepční a apatické společnosti bloudící v kruhu.

Tyto veskrze negativní trendy Farkas neuplatňuje paušálně na všechny státy regionu. Slovinsko je podle něj na správné cestě ke stabilní demokracii západního typu, stejně tak jako (v menší míře) Bulharsko, Rumunsko a Chorvatsko. Logicky tak vyvstává otázka Evropské unie jako entity představující ideální demokratické hodnoty a v podstatě tak nahrazující koncepční vakuum tamějších společností. V praxi se ukazuje, že členské státy jihovýchodní Evropy (a Chorvatsko, které má nyní oficiální statut kandidáta), vykazují vyšší míru demokratizace (z důvodu nutnosti implementace pravidel a zákonů EU).

Farkas v závěrečné kapitole navrhuje možná řešení, která by měla napomoci „demokratičtějšímu“ vývoji a „zahojit jizvy na politickém těle“ zkoumaných států. Tyto společnosti si definují jako politické lídry ty osoby, které by měly vyřešit všechny jejich problémy; Evropskou unii pak jako spásu přinášejícího „rytíře na stříbrném koni“; demokracii konečně jako systém, který není třeba nadále utvářet a podílet se na něm. Paradoxně pak v „řešitele“ svých problémů nevěří přes 70 procent občanů. Nejdříve tedy musí dojít k přeměně společenské mentality, charakterizované větší zodpovědností ve veřejném prostoru, tolerancí (etnickou a náboženskou) a schopností konsensu (nejen) v politických otázkách. Političtí lídři pak budou ve vlastním zájmu nuceni naslouchat „hlasu“ veřejnosti, respektovat opozici a odlišné názory, zprůhlednit fungování a rozhodování aparátu, a chápat svou funkci ne jako prostředek ke zviditelnění a obohacení, ale jako službu veřejnému zájmu. Společnost a politici podle Farkase musí pochopit, že demokracie funguje jako platforma, na které se utváří vztah mezi vládnoucími a ovládanými, vedoucí k minimalizaci zneužívání systému a maximalizaci prosazení společných cílů.

Farkasova kniha je zajímavou politologickou analýzou zkoumající demokratizaci – jeden z nejneuchopitelnějších a těžko definovatelných procesů reflektovaných současnými společenskými vědami. Má však řadu přinejmenším problematických rysů. V úvodu zmíněná „historická exkurze“ do dějin balkánských zemí se vzhledem k svému záběru minulých tří tisíc let jeví na sedmi stránkách jako velmi neadekvátní. Definice jednotlivých „položek demokracie“ často vyznívají příliš vágně a technicistně navzdory podloženosti příklady z politické praxe a společenského vývoje. Vytknout lze užívání mnohdy, z mého pohledu, až nevhodné rétoriky. Výrazy jako „zjizvené politické tělo“, návrhy na zlepšení situace jako „předpis“, státy s dominantně negativními výsledky označované jako pacienti v „komatu“ a užívání podobné „lékařské“ terminologie vůbec, to jsou postupy, které automaticky posouvají amerického autora do role „lékaře“, který jako jediný zná pravý lék na nefungující demokracii. Dalším v podstatě paradoxem knihy je to, že Farkas poukazuje na negativní vlivy působení mezinárodní komunity a Západu a volá po větší samostatnosti zkoumaných států v jejich politickém rozhodování, ačkoliv z logiky výkladu plyne, že výsledky samostatné akce budou spíše problematické. Konečně, ačkoliv se distancuje od vidění jihovýchodní Evropy jako necivilizované periferie, svou rétorikou a projekty řešení problémů („Desatero příkázání“) na sebe bere roli jakéhosi spásitele tohoto politicky „neutěšeného“ regionu, čímž vlastně odstraňuje ty důvody, kvůli kterým nechtěl, aby se mu říkalo Balkán. Kniha však minimálně vzbudí v relevantních kruzích debatu, což bylo ostatně jedním (možná jediným) z autorových přání.

Jakub Šimák